

Gemeenteraad van de Toekomst

Vierde zitting ~ 11 oktober 2013 ~ Bussum

Watertoren Bussum

Transparant

Prof.dr. Hans Boutellier

Directeur Verwey-Jonker Instituut

“We weten niet meer hoe onze samenleving is georganiseerd en toch is het geen puinhoop”

Boutellier is auteur van ‘De Improvisatiemaatschappij’. Bij de lokalisering van beleid spelen drie opgaven. De economische crisis (en de bezuinigingen die daarbij gepaard gaan). De netwerkmaatschappij. Een big society waarbij de sociale verhoudingen ontzettend zijn veranderd en ten slotte de transities. De drie decentralisaties en daarbij de vraag of we nog kunnen spreken van een verzorgingsmaatschappij. Deze opgaven spelen zich af in een tijd van grote ontwikkelingen. De internationalisering neemt een enorme toevlucht (economie, toerisme en migratie), informatisering (de digitale revolutie) en de individualisering (eigen belangen en initiatieven zijn belangrijk geworden). Dit alles zorgt ervoor dat er een totaal andere samenleving ontstaat. De consequentie is dat de solide sociale kaders verdwijnen en dat er een toename ontstaat van institutionele complexiteit.

Deze tendensen kunnen niet worden beïnvloed, maar je kunt er wel op reageren.

Het is een complexiteit zonder richting, omdat we niet weten welke kant het opgaat. Hiermee wordt de samenleving als chaotisch ervaren. Dit levert onmacht op bij bestuurders, handelingsverlegenheid van de professionals en onzekerheid en verweesdheid bij burgers. Er wordt vanuit de zaal aangegeven dat jongeren hier beter mee kunnen omgaan. Dit is volgens Boutellier een misvatting. Juist jongeren kunnen in veel gevallen heel moeilijk omgaan met chaos.

Maar de samenleving is minder chaotisch dan we in eerste instantie ervaren.

Er is meer ordening dan je zou verwachten. Er zijn hubs en connectoren waardoor er bepaalde knooppunten zijn in netwerken. Er bestaan clusters en communities waarbij er onderlinge verbanden bestaan tussen mensen en daardoor zijn enerzijds deze netwerken transparanter en opener, maar tegelijk ook geslotener (hoe aan te sluiten bij dergelijke netwerken). In deze netwerken wordt ook continue afgestemd en bestaat er een synchroniciteit. Een groot voordeel aan dit type netwerk is de robuustheid. Op het moment dat een schakel wegvalt blijft er ordening in het netwerk. Er bestaat zelforganiserend vermogen door het netwerk.

Zoals in jazz: georganiseerde vrijheid.

Boutellier legt de link met de muziek: dynamische continuïteit. Ook hier ervaar je georganiseerde vrijheid.

Jazz lijkt één-op-één op hoe onze samenleving is georganiseerd:

thema - motief - momentum

duidelijke rollen - identiteit - kernfuncties

verhouding tot traditie (geschiedenis)

kennis - ervaring - vaardigheden

lichte vorm van leiderschap

ruimte voor individuele excelleren - creativiteit

afstemming en feedback als opgave.

Aldus is de improvisatiemaatschappij (waarbij we “maar wat aanrommelen”) de hoogste vorm van organiseren (een vorm van geïmproviseerde muziek (jazz).

Maar dan moet wel alles kloppen! Daarvoor geeft Boutellier richtlijnen [zie volgende blad].

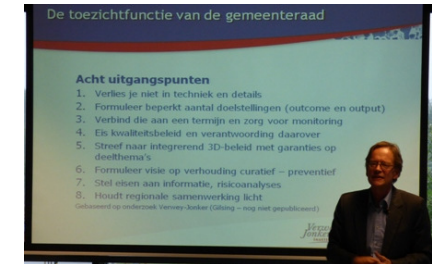
Tien richtlijnen Boutellier voor “jazz-bestuur”:

- Begrijp wat er al is: stuur op bestaande dynamiek.
- Gebruik thema's en principes in plaats van strakke kaders en controle.
- Faciliteer positieve dynamiek en begrensv negatieve dynamiek: een kanaliserende overheid.
- Mate van organisatie is bepalend voor bestuurlijke inzet: gebruik het momentum.
- Bepaal de problemen en kansen, in plaats van aanbod of vraag: creer en behoud consensus.
- Het cruciale belang van wederkerigheid - vertrouwen en controle.
- Zorg voor eenvoud en helderheid in procedures: expliciteer verwachtingen (ook naar burgers).
- Durf te experimenteren en stop ermee als het niet werkt (pragmatic trails).
- Creer nabijheid tot de kiezers en hun problemen.
- Maak uiteindelijk politieke keuzes.

En acht uitgangspunten voor toezichtkracht door de raad:

- Verlies je niet in de techniek en details (lijkt op bankencrisis ook de bankiers kende hun producten niet meer).
- Formuleer beperkt aantal doelstellingen (outcome en output)
- Verbind die aan termijn en zorg voor monitoring.
- Eis kwaliteitsbeleid en verantwoording daarover.
- Streef naar integrerend 3D beleid met garanties op deelthema's.
- Formuleer visie op verhouding curatief - preventief (sociale domein).
- Stel eisen aan informatie, risicoanalyse (minder machtige partij dan het dagelijks bestuur).
- Houdt regionale samenwerking licht.

Pak een paraplu als het regent

Boutellier vindt: leg je neer bij complexiteit, maar verhoud je er wel toe. Zoals je wanneer het regent een paraplu pakt.

In de discussie met Boutellier komt aan bod dat de gemeenteraad als procesbewaker dient te opereren om op die manier invloed uit te oefenen.

Het is daarbij wel van belang dat dit alles gebeurt in samenspraak. Het zoeken van consensus is belangrijk om uiteindelijk zaken te realiseren.

Er wordt gesteld -conform de analogie van Boutellier rondom de jazz - dat het ook belangrijk is om te luisteren en dat je moet beschikken over talent.

Ook politiek bedrijven en luisteren is een talent en dit moet je hebben als goed politicus en toezichthouder.

Daarbij dient de politicus te redeneren vanuit de burger en moet juist niet opereren top-down vanuit een ivoren toren.

Dilemma: de overheid is een heel constant instituut en het zal moeilijk zijn om elke burger verschillend te behandelen.

Hoe verenig je dit met het verhaal van de grote wenteling in deze tijd? De overheid is heel consistent. Het is moeilijk om dat los te laten, dat kan botsen met het principe dat elke burger gelijk is. Tevens wordt geconstateerd dat de nieuwe tijd ertoe leidt dat niet elke burger “meekan” in de nieuwe ontwikkelingen. Dit verleidt Boutellier tot een politieke uitspraak dat politieke partijen een belangrijke sleutel in handen hebben om mensen inclusief te houden in onze samenleving. Niettemin wordt iets te makkelijk gesproken over een nieuwe tweedeling. Met opleidingen kunnen competenties worden vergaard om mee te komen in de nieuwe tijd. Daarnaast is een kenmerk van netwerken dat ze zichzelf versterken en deze netwerken zijn in de nieuwe tijd open. Er bestaan geen harde scheidslijnen, zoals dat in de collectieve identiteit (ten tijde van de verzuiling) wel het geval was.

De toezichtfunctie van gemeenteraden wordt anders.

Want controleren aan de hand van outcome-achtige doelstellingen geeft niet zo'n strak toezicht als een beleidskader.

Boutelliers benadering is daarom niet universeel toepasbaar. Het werkt alleen voor landen die relatieve openheid kennen en niet autoriteir bestuurd worden.

Boutellier: “Een topman van Labour (GB) vindt zijn grootste opdracht: “how do we get more love into the system”. De lokale politiek kan hierin een grote rol spelen”.

Marianne van Omme

mede-auteur van 'Gemeenteraadsleden, vertegenwoordig meer!'

“Sluit je als raadslid niet op in het gemeentehuis. Bemoei je met alles. Gebruik je positie en sluit aan op waar mensen in de gemeente mee bezig zijn”.

Marianne van Omme was raadsgriffier van Amersfoort, en is nu interim-griffier van Zaanstad. Samen met haar collega's Jaap Paans (Rotterdam) en Jan Dirk Pruim (Almere) publiceerde zij het essay 'Gemeenteraadsleden, vertegenwoordig meer!, pleidooi voor de herwaardering van tegenwicht en tegenspraak'.

Van Omme plaatst kanttekeningen bij de vraag in hoeverre de raad een toezichthouder is. De raad neemt besluiten en is daarmee, samen met burgemeester en college, het stadsbestuur. Het college heeft een sterke rol, doordat zij dagelijks met het besturen van de stad bezig is. Het college is daarbij ook vaak het gezicht naar buiten. Zo hebben wij onze democratie georganiseerd. De rol van politieke partijen is een stelsel dat écht uit de tijd is. Het sluit niet aan op wat in de maatschappij leeft. Vaak gaat het over de kloof tussen burger en politiek, het betrekken van de burger, ruimte voor burgerinitiatieven en het loslaten in vertrouwen, maar daar zit niet de crux. Die zit bij politieke partijen. Hiermee wordt een destructieve schijntegenstelling bewerkt. Daar moet iets op gevonden worden en daarover wil Van Omme graag doordenken, omdat de huidige manier van werken niet meer past bij deze tijd en de samenleving. Zij vervolgt dat de doelen uit de 20e eeuw zijn bereikt (kijkend naar emancipatie, het leven in vrijheid, het creëren van een maatschappelijk middenveld, en goede basisvoorzieningen die voor iedereen bereikbaar zijn).

Dit stelt ons voor een nieuw vraagstuk. Inwoners willen nog steeds oplossingen voor problemen. Echter, politieke partijen bestaan uit hele kleine groepjes.

Van Omme geeft aan dat het goed is dat deze mensen verantwoordelijkheid willen nemen, maar mensen in de samenleving worden geen lid meer van een politieke partij. Mensen willen wel actief zijn wanneer iets hen direct raakt, maar zijn tegelijk individualistisch. Dit alles speelt nog meer op een lokaal dan op landelijk niveau. Mensen hebben een afkeer gekregen van het politieke spel dat voor inhoudelijke oplossingen komt. Idem voor de automatische tegenstelling tussen coalitie en oppositie direct na de coalitieonderhandelingen. Een meerderheid sluit een deal, de minderheid verzet zich hier direct tegen. Deze ogenschijnlijke tegenstellingen zijn schijntegenstellingen. In de praktijk zijn deze partijen het vaak met elkaar eens.

Een idee van de essay-schrijvers is een vrije verkiezing voor wethouders, maar ook een raad die niet is ingedeeld naar coalitie en oppositie. De raad zou wel zelf een burgemeester kunnen kiezen, maar niet zelf een wethouder. Er bestaat een dogma dat een coalitiepartij vrij is om zelf kandidaten te leveren. Laat veel meer in de raad plaatsvinden. Samenwerking met inwoners zou hierdoor beter kunnen gaan omdat college en raad veel zichtbaarder zijn en meer openstaan voor invloeden van buiten. Verder stelt Van Omme voor om de controle op uitvoering van het college veel zakelijker te organiseren. Laat de hele raad onderzoek doen, zet meer deuren open en laat het gaan over de inhoud. De grootste moeilijkheid is dat het een machtspeel is en blijft. Je hebt stemmen nodig om de volgende verkiezing terug te komen. Hiervoor moet je jezelf zichtbaar maken. Maar mensen die op je stemmen ervaren dit niet meer. Uiteindelijk zijn door alle spelletjes burgers en politici niet blij.

“Wat je overhoudt is een democratie zonder kiezers”.

In de discussie die volgt wordt gesteld dat een raad zonder coalitieprogramma kan. Molenwaard is hiervan een voorbeeld waarbij een doorbraak is gerealiseerd en waarbij een raadsagenda is opgesteld op basis van het bereiken van maatschappelijk effecten. Het lijkt of we vastzitten in wettelijke kaders, maar Van Omme geeft aan dat al haar voorstellen binnen de huidige Gemeentewet kunnen worden uitgevoerd.

Eén van de raadsleden constateert dat de overheid steeds meer een belangenpartij wordt, maar dat er nog wel overheidsprogramma's worden gemaakt (top down sturing). Er moeten gemeenschapsprogramma's worden gemaakt!

Een andere opmerking is dat toezicht meer zit in het proces, dan op de inhoud. Kijk hoe je in de procesaanpak kunt komen tot maximaal draagvlak als raad ten behoeve van het algemeen belang.

Ten slotte wordt geconstateerd dat media steeds zoeken naar inhoudelijke incidenten die dagelijks spelen. Dit creëert een spanningsveld voor raadsleden.

Een vloeiend seminar

De eerste drie seminars hield de Gemeenteraad van de Toekomst zitting in de raadszaal van de gemeente Arnhem. Gaandeweg werd duidelijk, dat een gemeenteraad die zoekt naar nieuwe vormen en gedachten, nogal snel opgesloten raakt in de situering van een raadszaal. Passend bij het toezichtthema was het vierde seminar in de transparante watertoren van Bussum. Het werd een vloeiend programma.

Beter (van) toezicht

Toezicht is niet het meest sexy onderwerp. De vraag is hoe de politiek beter wordt van de toezichhoudende rol. Burgers voelen zich steeds minder vertegenwoordigd door hun raadsleden. Grote projecten voelen als een ver-van-mijn-bedshow, maar zaken die direct in de omgeving van de burger gebeuren hebben wel aandacht. Raadsleden zijn betrokken en enthousiast. Maar het is moeilijk voor hen om contact te maken met burgers. Door goed toezicht worden raadsleden zichtbaar. In het seminar gingen de leden van de Gemeenteraad van de Toekomst allereerst met toezichthouders uit andere sectoren in gesprek hoe zij vorm geven aan toezicht en welke principes daarvan toepasbaar zijn op de gemeenteraad.

De verzameltafel met links Rodney Weterings (gespreksleider) en rechts Michael Sijbom (Burgemeester van de Toekomst). Tussen hen Stijn van Rooij en Marlies Bongers van de Griffie van de Toekomst.

Lo(e)sjes toezicht

Na het gesprek met andere toezichthouders en de inleidingen maakten de leden van de Gemeenteraad van de Toekomst 'Loesjes' in verband met toezicht. Een aantal op rij.

Ongehoord - een raadslid met een luisterend oor

Te kies: een gedepoliteerde gemeenteraad

De grote sprong begint met een klein zetje

Evolutie of revolutie: de R maakt een wereld van verschil

Nu ik eindelijk de macht heb, heb ik geen behoefte meer aan toezicht

Toezicht op niveau is kijken aan de basis

De politiek was best belangrijk

Toezicht vraagt om toezicht

De toekomstige raad - oeverloos of grenzeloos

De raad het hart van de lokale democratie, hier klopt iets niet

Onder leiding van Herrick Jellema (Bestuursacademie) werd groepsgewijs naar toekomstig toezicht toegedacht.

Groep 1: het moet gaan om burgers en de gemeenschap. In het gemeentehuis moeten werkplaatsen komen waar iedereen samen kan komen. Een volkstribunaal zou als een toezichhoudend orgaan moeten opereren. Hiermee ontstaat **een vorm van een sociocratie**. Het college bestaat uit technocraten en alle leden van de raad hebben eenzelfde controlerende functie (geen verschil tussen coalitie en oppositie). Haal de wijsheid uit de bevolking (wisdom of the crowd) en maak van toezicht geen instituut. Ten slotte zorg ervoor dat mensen zich herkennen in een lokale politieke partij.

Groep 2: verschuif de aandacht van de partij naar het individu. Hierdoor komt er meer ruimte voor lokale vertegenwoordigers om het geluid van de samenleving naar voren te brengen (micro samenleving). De kaderstellende functie zou meer over principes moeten gaan. De controlerende functie wordt belangrijker, de raadsleden moeten **met eigen ogen gaan aanschouwen of beleid al dan niet wordt uitgevoerd** en ten slotte de volksvertegenwoordigende functie blijft onveranderd. De ondersteunende ambtelijke organisatie zou meer als professionele organisatie moeten gaan opereren.

Groep 3: aan communicatiekracht is veel te winnen. Hoe creëer je een goede verbinding in de netwerksamenleving, waarbij oude instituties minder belangrijk worden? Hoe haal je informatie uit deze samenleving, want hierin vindt meer plaats dan je als gemeente weet. In hoeverre moet je opzoek naar nieuwe vormen van toezicht. Heb je hiervoor een jury nodig, of ga je de wijk in. Hoe vertaal je de signalen die je ophaalt (de toezichthouder in de samenleving). Hoe weet je die fluïde vorm van toezicht beter te pakken te krijgen? De droom van deze derde groep is **de samenleving als toezichthouder**. Zoals in Oude IJsselstreek met burgervisitatie.

De daad voor de droom wordt als volg vastgelegd.

Motie 1: Vernieuw deels het toezicht door het instellen van een **burgerpanel** dat op een door de raad afgebakend terrein een vorm van toezicht gaat houden. Reserveer op termijn gelden om nieuw toezichtbeleid te formuleren.

Motie 2: De zorgen (die de gemeente betreffen) van de burgers inventariseren middels het opstellen van **een toezichtagenda met behulp van social media**.

Motie 3: Toezicht via burgers met **gebruik van de kennis van bedrijven**.

De gehele middag was Tante Sjaan uit de Jordaan erbij. Ze schreef een passend lied op de wijs van

We benne op de wereld om mekaar te hellepe nietwaar!

Tekst op maat geschreven door Nadja Filtzer,
alias Tante Sjaan
11 oktober 2013

Tante Sjaan wist alle deelnemers te verleiden om het met elkaar te zingen... Een fragment daarvan is terug te zien via een link bij het seminar toezichtkracht:
<http://gemeenteraadvandetoekomst.nl/toezichtkracht/>

Introttekst:

We modderen wat aan, maar dat lijkt maar zo!
Ondertussen zijn er heel wat prachtige ideeën ontstaan! Dus vanuit de Doe-Democratie:
Nu handen in elkaar!
Zijn we verbonden? Staan we klaar?

Toezicht, Toekomst, Dialoog.
Het zijn geen loze kreten.
Het stadhuis is voor iedereen.
Dat mag je nooit vergeten!

Refrein:

We benne op de wereld om mekaar, om mekaar, om mekaar, om mekaar
te hellepe nietwaar. Jaa!!! 2X

Volgens van Omme, Paans en Pruim
Mogen wij ons meer bemoeien.
Met zaken die in opspraak zijn.
Voordat sirene's loeien!

Refrein

(Parlando):

We brengen het raadsnivóóó zóó hoog
Als Bouteliers zwermende spreeuwen-betooog.

Oeverloos of grenzeloos
Politiek was best belangrijk
Meer inzicht dan toezicht ook
Improviseren we ons rijk.

Refrein

Chaos, kaders, Sociocratie
We kunnen heel veel leren.
Wie controleert de stoeptegels?
Of is toezicht communiceren?

Refrein

(Parlando):

In Plaats Van Oppositie-Coalitie
Discusserend dromen.

Wijsheid, Inspraak, Grote Sprong
De burgers laten klinken.
De crisis gaan we saam te lijf.
Daar moeten we op drinken!

Refrein 8x

